

NÉMETH JÁNOS ISTVÁN

A KÖZMŰVELŐDÉS HELYE ÉS SZEREPE A KISTÉRSÉGBEN

A kistérségekre vonatkozó ismeretek szakszerű bővítése a közművelődési főosztály egyik *stratégiai prioritása* (Közművelődési Stratégia 11. p. vö. Szín 12/4. száma). Az a – jogalkotási folyamatokat befolyásoló – törekvésünk, hogy a kistérségekben megvalósuló közművelődési együttműködések, társulások, tevékenységek támogatási gyakorlata, központi költségvetésből történő normatív finanszírozása, *pontos mutatók összeállításával és alkalmazásával, felvállalható legyen a mindenkorai költségvetési törvényben.* (Hasonlóan az oktatási, a szociális és részben a mozgókönyvtári feladatokhoz.)

E mutatók kidolgozása érdekében a közművelődés országos szakfelügyelete kiemelt programként kezeli a kistérségekben megvalósult szakfelügyeleti jelentések összegzését. Évi 30-40 kistérségi összefoglalót tervezve, 3-4 év alatt végezhető el ez a munka. Természetesen a jogszabályalkotáshoz és a módosításhoz már a 20%-os összegzés után is tudunk általánosítható tapasztalatokat megfogalmazni.

Célunk:

1. szakmai alapanyag biztosítása a kistérségi kulturális stratégiához,
2. ellátási modellek és mérőszámok kidolgozása a normatív finanszírozáshoz,
3. a kistérségek közművelődési ellátásának minősítése,
4. az eredmények és a hatások bemutatása,
5. a várható gazdasági hatások, a munkahelyteremtés számszerű kimutatása.

Előfeltevéseink az alábbiak voltak:

- a) A kultúra és a közművelődés a kistérségi identitást generáló tudásanyag és szakszerűség.
- b) A szakfelügyelet által érzékelt kistérségi identitások, közművelődési ellátási formák tipizálhatóak.
- c) A kistérségek kulturális összetartozása csak részben fedi a közigazgatási (ma többcélú) kistérségi felületeket, hol kisebb, hol átfogóbb annál, több részből összetevődő, hol azt keresztező, de ez a flexibilitás racionális eszközökkel kezelhető.
- d) A kistérségi közművelődési együttműködések forrásbővítő lehetőségeket hordoznak, a normatív támogatás racionális mutatókkal megalapozható és nyomon követhető.
- e) Tapasztalataink közreadásával, hasznos adalékokkal szolgálhatunk a közigazgatási változásokhoz, a költségvetés normatív támogatási rendszerének korszerűsítéséhez.

Szemléleti alapok

A két kultúra (értékrend) összehasonlítása, következtetések

A korábban leírtak szerint a két kultúra, értékvilág mögött két szemléletmód, mentalitás, kompetencia és munkaszervezés modellezhető. Négy olyan területen, mely a stratégia tervezésében meghatározó, táblázatban összegezzük az alapvető eltéréseket.

	cél	tevékenység	kapcsolat	értékelés
A	pragmatikus	szervező - racionális	nyitott	egzakt
B	elvon	elemző - hipotetikus	zárt (posztmodern)	értelmező

A táblázatban rendszerezett kultúrák, világképek summázata:

Tovább nem halasztható feladat a két kultúra tervezésmódszertanának *szinkronizálása*. Azaz megtalálni azt a közös nyelvet, fogalomrendszert, mely a két világot érthetővé teszi egymás számára. Tulajdonképpen ez a feladat jelenti a Közművelődési stratégia szemléleti és módszertani újdonságát is.

Ezzel::

1. hitelesítjük (és érthetővé tesszük) az „EU-s pragmatizmust” a közkultúra világában dolgozó értelmiségiek körében, felfrissítve a kulturális területet a *területfejlesztés, a projectciklus -*

Jelenleg 30 kistérség összefoglalása készült el, az 1. ábrán látható szerkezetben, mintegy 340 önkormányzati feladatellátást elemző szakfelügyeleti jelentés alapján. Ezek között találunk prosperáló kistérségeket (pl. bajai, sárospataki), illetve az ország leghátrányosabb helyzetű kistérségéről, az abaujhelyköziről készült összegzést egyaránt. Az eredmény meglepően gazdag, és az előkészítés eredményeként jól rendszerezhető ismeretanyag a kistérségekről általában és pontosan leírható, így konkrétan a *normatív finanszírozásra alkalmas közművelődési feladat-ellátási tevékenységmodellek*. A program továbbfejlesztésében fontos körülmény, hogy ezeket a többcélú kistérségek munkaszervezetei megkapják.

A kistérségi összefoglalók elkészítését szorgalmazzuk a jövőben is. Az elkészült jelentések összefoglaló anyagát a tervek szerint 2008. első negyedévében hozza nyilvánosságra a közművelődési főosztály.

Hasonlóan sikeres kezdeményezés volt a Közkincs-program részeként 2007-ben meghirdetett pályázati program, melynek kedvezményezettjei *közkincs kerekasztalokat* hoztak létre, nem utolsósorban a *kistérségi közművelődési stratégia* megalkotására.

Az itt következő tanulmányban bemutatjuk a kulturális ciklus stratégiai tervezésének módszertanát, különös tekintettel a *kistérségi közművelődési tevékenységek sajátosságaira*.

Jelenleg 30 kistérség összefoglalása készült el, az 1. ábrán

menedzsment (PCM) a racionális tervezés és az értékelés technikáival. E tisztázó folyamatban a KTM-kultúrához tartozók természetesen kapcsolódhatnak az Európai Unió strukturális alapjaihoz, ezzel nélkülözhetetlen anyagi források közelébe kerülve. (Az „Eus-támogatásokról” folyamatosan tájékozódhat a szakmai közvélemény az erikanet.hu honlapon. A Szín következő számában összefoglalót közlünk mind a támogatásokról, mind a pályázatok indulásáról és azok körülményeiről.)

2. Hiteles és egzakt módon alátámasztott érveléssel érthető és elfogadott lesz a PCM-kultúrához tartozók táborának is a kulturális

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

terület (szakmáink) fontossága, a kultúra horizontális jellegéből következő költségvetési többletráfordítás indokoltsága.

A tapasztalatok szerint az *uniós alapok* elosztásában a profeszionális menedzserek nagyra értékelik és igénylik is a jól meg-alapozott kulturális érvanyagot.

A közművelődés világát fegyvelmezzük tehát a szükséges racionalizmussal, az Európai Unió számunkra közvetített rideg pragmatizmusát pedig humanizáljuk a kultúra - művelődés nélkülözhetetlen értékeivel.

A közművelődési tevékenységek és szolgáltatások rendszerése, értékelése

A KTM-kultúra szakmai érvelésének egyik legproblematisabb része a szakterületek értékelése. Az OKM Közművelődési Főosztálya által korábban közreadott szakfelügyeleti segédanyagok ugyan némi támpontot adtak ehhez. Minőségi előrelépést jelent a *közművelődési tevékenységek minőségfejlesztése* érdekében végzett szakértői munka, különös tekintettel a *Közművelődési fogalomtár* megszületésére. Ez a kiadvány egységes *definíció- és indikátorrendszerrel* nélkülözhetetlen kézikönyve lesz szakterületünknek mind a *pályázati*, mind a *szakfelügyeleti*, mind a *jogszabály-előkészítési*, mind pedig a *minőségfejlesztési* munkában.

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 76. §-a 1-2. szakaszainak a-h pontjai pontosan meghatározzák a közművelődés területén a „települési önkormányzatok kötelező feladatait, ennek különös formáit”. Az a-h pontban felsoroltak egyértelmű vezérfonalat adnak a közművelődési munka rendszerezéséhez.

Valójában a törvény szövegszerűen deklarálja azokat a *kultúraterületeket*, melyeket a *közművelődési gyakorlatban* a helyi önkormányzatok *feltételrendszer biztosításával* kötelesek támogatni.

Adva vannak tehát a *fő kultúraterületek* – melyek tartalmazzák az egyén társadalmi érintkezéseinek viszonylagosan teljes körét –, s ezekhez a monitoring során tudatosan *hozzárendeljük* a helyi *közművelődési gyakorlatot*.

Az 2. táblázat fogalmi apparátusa ehhez a szinkronizálási (hozzárendelési) gyakorlathoz kíván használható modellt adni. A modell egyrészt a kulturális törvényben definiált követelmények jól áttekinthető rendszerén, másrészt a közművelődési szakmai változásokat figyelemmel kísérő *szakirodalom* és *szakfelügyelet* elméleti felhalmozásain alapul². A táblázat általános és a szakfelügyeleti gyakorlatban használatos útmutatást nyújt a szakmai tevékenységek összesítésének a *sorrendjére*, valamint a közművelődési gyakorlat *formai* sokszínűségének bemutatására, minősítésére.

A táblázat segítségével érzékeltetjük az európai értékrenddel, pontosabban a PCM-kultúrával való, valamint a kultúra horizontális jellegéből adódó ágazatközi (interspecial) kapcsolódás lehetőségeit is.

¹ A *Közművelődési fogalomtár* a CXL című szakmai folyóirat külön-számaként kötetben 2007. december havában jelenik meg.

² A *fogalmi apparátus kidolgozásához* az 1997. évi CXL törvény szövegén túl különösen fontos volt Gelencsér Katalin átfogó tanulmánya, mely a törvény előkészítő szakaszában készült. Dr. B. Gelencsér Katalin: *A közművelődés helyi funkciói és feladatai* in.: *Közművelődési tanulmányok* 1976. szerk. Szabó Károly JPTE-MH kiadásában, 1996. 261-291. p.

Az indikátorképzés alapjai

E fejezetben kell kitérni a PCM-kultúra pragmatizmusát megtestesítő monitoring tevékenység kulcsszereplőire, az *indikátorokra*. Az indikátorok kiemelten fontosak a *kulturális ciklus* és a későbbiekben tárgyalt *stratégiai tervezés* több fázisában is. A tervezési - programozási fázisban az indikátorok által számszerűsítve jelöljük ki céljainkat, a *végrehajtás* során az indikátorok által szolgáltatott információkon keresztül vizsgáljuk a programok előrehaladását, az *értékelés* során pedig újfent csak indikátorok információit használjuk a projekt sikerességének vizsgálatahoz, miként a *hatáselemzések* készítésekor is.

A PCM-kultúrában használatos *input, output, eredmény* és *hatás* indikátorok mellett a KTM-kultúra indikátorképzésében meg kell még különböztetnünk a *kemény* és a *puha* indikátorokat. Ez a közművelődési tevékenységek mögött meghúzódó *számszerűsíthetőség eltérő jellege* miatt szükséges. Vegyünk két példát.

A felnőttképzés indikátorképzése viszonylag egzakt (3. kultúraterület). A résztvevők száma, a folyamat során történtek, az eredmények, hatások, ráfordítások viszonylag pontosan számszerűsíthetők, indikátorokkal kifejezhetők (ld. 2. melléklet).

Nézzünk egy programot a 4. kultúraterület köréből! A kórusverseny résztvevői, az érintett települések száma pontosan kifejezhető indikátorokkal, de az élmény vagy akár a ráfordítások, netán a közvetlen és közvetett haszon kimutatásának esetlegessége szükségképpen „felpuhítja” a számszerűséget és föl-erősíti az *értelmezést*, vagyis a tevékenységek hasznosságának, fontosságának megmagyarázását a számok elvont világának bizonyító erejével szemben.

A közművelődési munka viszonylag egzakt minősítése mellett ez az igazi nóvum a közkultúrát értékelő tevékenységben. Az értékelés korábbi *saláta gyakorlatát* ez a *szintetizáló gyakorlat* tudja meghaladni. A monitoring PCM-kultúrából átvett fogalomkészlete, módszertana úgy működhet a kezünkben, mint egy pontos műszer, vagy akár mint a vegyérték- és fajsúlytáblázatok a kémikusok és a fizikusok gyakorlatában.

A monitoring korrekt feltételrendszert biztosít a *normativitás érvényesítéséhez*. E rendszer sikeres alkalmazásával valósítható meg a szakmai értékelő munkában az *igazi léptékváltás*, melyben a kisipari módszerek esetleges és sokszor önkényes alkalmazását felváltja az üzemi módon működő, letisztult, analitikus eszközökkel végzett munka.

A kulturális ciklus stratégiai tervezésének általános modellje

E tapasztalatok hirtokában végezhető el a kulturális ciklus stratégiai tervezése. Itt szükséges tisztázni, hogy stratégiai tervezésen alapvetően mást ért a területfejlesztés menedzsmentje és mást a kulturális élet szereplőinek zöme. Míg a PCM³ tervezési gyakorlata alapvetően háromdimenziós (szakpolitika, programok, projekt), addig a KTM egy, maximum két dimenzióban gondolkodik a tervezés során.

A fejlesztéspolitika módszertanának *integrált megközelítése* az *életciklus-modell*. Ez a különböző szintű fejlesztéspolitikai akciókat – szakpolitika, program, projekt – folytonos és ismétlődő programok sorozataként fogja föl. Az életciklus-modell egymás-

³ project-ciklus menedzsment (PCM)

ra épülő fázisokból áll. Az első fázis a *probléma felismerése*. A problémára adott válaszként, következő lépésként kialakítanak egy *stratégiát*⁴, illetve egy *beavatkozási tervet*. A terv végrehajtására készül a *cselekvési program*, ezt követi a *megvalósítás*, amelyvel párhuzamosan zajlik a *monitoring tevékenység*. Ennek tapasztalatait összegzi az *értékelés*, illetve a szükséges *korrekciók* megtétele. A ciklusok az időben folyamatos láncolatot alkotnak, összefonódnak, így az egyes ciklusok szükségszerűen kapcsolódnak a következőbe, mintegy egymás feltételeiként.

A *ciklus* és *stratégiai* tervezés együtthatásának kimutatása gyakorlatilag nem történt még meg a kulturális szakterületen. A 2. ábra az együtthatást modellálja, alapvetően két tervezési lehetőséget bemutatva.

Első megközelítésben *stratégia* (I.), *stratégia* (II.), *ciklus* (III.) látunk, amennyiben kistérségi közművelődési tevékenységet helyezünk a legbelső körbe. (pl. kistérségi kulturális programok, képzési terv, falugondnok-hálózat kiépítése).

A második lehetőség *stratégia* (I.), *stratégia* (II.), *stratégia* (III.) klasszikus ciklustervét modellálja, amennyiben területi egységet helyezünk a legbelső körbe (kistérség, régió kulturális stratégiájának elkészítésekor).

Az első esetben két stratégia meghatározottságában egy közművelődési tevékenység ciklikus működését modellálhatjuk, másodsor egy klasszikus ciklusmodellt látunk. Mindkét esetben a nemzeti fejlesztési terv, az ágazati kulturális stratégia alá kerül a kistérségi (regionális) kulturális stratégia, vagy tevékenység.

A *kulturális ciklus stratégiai* tervezése valósítja meg a PCM-kultúra módszertanának feldolgozását a KTM-kultúra szakterületein. Ennek következményei ma még beláthatatlanok, szükségessége mindenestre aligha vitatható.

A *kulturális érdekérvényesítés eredményességének alapfeltétele* a kistérségekben is az, hogy együtt éljünk Európának ezzel a PCM *kulturális hozományával* és felhasználjuk azt a Magyarországon oly nagy hagyományú *kultúra és közművelődés társadalmi-gazdasági hasznosságának* szakszerű bizonyítására.

A kistérségi kulturális stratégia szemléleti alapjainak tisztázása után emeljük ki a kistérségek általánosítható kulturális jellemzőit, illetve a stratégia keretében tervezhető legfontosabb művelődési tevékenységeket, szolgáltatásokat.

A kultúra és a közművelődés szerepe a kistérségi önzonosság fejlesztésében

A demokratikus társadalmi berendezkedést elősegítő jogalkotás középpontjában a társadalmat alkotó ember áll. Először tehát konkretizáljuk azokat a dimenziókat, kulturális léptékeket, melyek az egyes embert az egyetemességhez és a lokalitáshoz kapcsolják. Az egyszerűség kedvéért ezeket a dimenziókat *szintekbe* rendezzük. (Figyelembe véve a kistérség „besorolásával” kapcsolatban a közigazgatási szakirodalomban kialakult fogalomrendszert.)

Az *európai kultúra* az a legtágabb keret, mely Magyarország és az itt élők döntő többsége számára az egyetemes létezéshez kötődést meghatározza. Az európai kultúra a világ más nagy

kultúráihoz hasonlóan definiálható, történelme során jellemző sajátosságokkal rendelkezik, ezek biztosítják helyét a mai világban. A hozzátartozás létszerűen alakul ki, de a ragaszkodás hozzá már erősen érzelmi, etikai viszonyt feltételez. Ugyanakkor az európai kultúrának messzemenően életvitel-szervező ereje és jelentősége van a hozzá tartozók számára. Nincs az egyes ember számára olyan kulturális szegmens, melyben ne lehetne kimutatni az európai történelemben kikristályosodott szokásokat, elvárásokat, mintákat, mindazokat a követelményeket, melyek megtartása biztosítja az együttélés nem könnyű folyamatosságát. Jelen korunk számos konfliktusa éppen a nagy kultúrák közötti eltérő életvitel-szervezésből adódik, bizonyítva azt, hogy az európai kultúra is messzemenően komplex képződmény. Az ehhez kapcsolódó nemzeti kultúrák valójában árnyalják és tagolják ezt a komplexumot, az egyes ember számára meghatározó jelentőséggel.

A *nemzeti kultúrák* és az egyén kapcsolatrendszerében olyan konkrét viszonyok erősödnek föl, mint a gazdasági, politikai és érzelmi kötődések. E vonatkozások jórészt az intézményes szocializáció során alkotnak személyiségjegyeket, ennek megfelelően eltérő az intenzitásuk. Ez egyaránt vonatkozik az egyén képzettségére, generációs hovatartozására, kisebb részben pedig a család, illetve a kortárs csoport és a civil közösségek meghatározottságaira. E függőségeket általában törvényekbe foglalták, s jórészt kötelező jellegűek. A nemzeti szimbólumok, példák, minták és vonzalmak összességében nyilván az önkéntesség a meghatározó, éppen ezért ennek vizsgálata jóval problematikusabb.

További fontos sajátossága ennek a kultúraszintnek, hogy nem szükségképpen egynemű. Azaz gyakori a különböző kapcsolattípusok eltérő értéktartalma. Számos példa van erre, elég, ha csak a politikai rendszerrel való elégedetlenségre, illetve a nemzeti érzés pozitív értéktartalmára utalunk, a lassan már csak emlékeinkben élő magyarországi (és kelet-európai) disszidensek esetében, vagy a nemzeti érzés iránti közöny és a gazdasági elégedettség együttesére számos kortárs újkapitalistánk esetében.

Összességében tehát a nemzeti kultúrák részben összegyűjtik az adott történelem során felhalmozott produktumokat, örökséget, másfelől viszont tagolják az európai kultúra komplexumát, megkönnyítve ezzel az egyén számára létezésének otthonossá tételét.

A *megyei - regionális kultúrák* elemzése és hatásmechanizmusának kimutatása jóval bonyolultabb, mint az első két kultúraszint esetében. Ez alapvetően két okra vezethető vissza. Az e kultúrákhoz való tartozás alapvetően bürokratikus jellegű. Másrészt a magyar történelem sajátossága miatt a megyék jórészt prezentálják a trianoni békediktátumtól csonka ország minden negatívumát. Nem véletlen, hogy igazi megyei identitásról csak az „egynevű” megyék esetében beszélhetünk. Az ötvenes években kialakított megyerendszer máig szívós továbbélése valójában politikai kérdés és probléma, éppúgy, mint a régiók léte, kialakítása és ellátása funkciókkal. Nem nehéz megjósolni, hogy nem ezek a változások lesznek uniós csatlakozásunk dicsőséges fejezetei.

A *kistérség kultúrája* az összes kultúraszint közül a legérzékenyebb, éppen ezért érzékelése nem nyilvánvaló, érzékeltetése pedig nem is egyszerű feladat. *Kistérségi kultúrának* nevezünk minden olyan örökségegyüttest, mely léteben és hatásában túlnő egy település határán, emblematikusságát, adottságait több település (község) lakója is elfogadja, életében, fejlesztésében kimutatható az

⁴ A PCM szakirodalom a stratégiát legáltalánosabban a célok olyan csoportjaként határozza meg, melyeket be lehet illeszteni egy konkrét és önmagában is életképes projektbe, a rendelkezésre álló idő és erőforrások függvényében. A stratégia áttekinti a különböző beavatkozások, megoldási lehetőségek, módszerek megvalósíthatóságát.

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

e kulturális képződmény övezetébe tartozó települések együttműködése, a hozzá való kötődés változatos szimbólumokban reprezentálódik. A kistérség kultúrája nem kötődik feltétlenül közigazgatási egységhez, de nem is kizárt e két szervező erő közötti azonosság. (Az 1984-ig létezett járások jelentős részében kimutatható volt ez az átfedés.) A kistérségi kultúrához való egyéni kötődés leginkább mentális jellegű, s a korábbiaktól eltérően teljesen önkéntes, a másodlagos szocializációs szektorokban sajátították el.

Az, hogy valaki Csepel-szigeti, bihari, jási, pilisi, jórészt a gyermekkorban alapozódott identitásélem. A település határát elhagyó ifjúkori kalandok éppúgy hozzátartoznak ehhez az élményvilághoz, mint a nagybevásárlások, a felsőbb iskolába járás, netán az első kórházi emlékek. Ide tartoznak mindazon történetek, mesék, családi kapcsolatok, melyek a kistérség kulturális hálójának sűrűségét meghatározzák.

Kistérségi közművelődés minden olyan szakmai cselekvés, mely (sajátos eszközeivel) a kapcsolatok generálásában elősegíti ezen együttműködések sokszínűségét, összességében a kistérség önazonosságának gazdagodását, erősödését szolgálja.

A helyi társadalom kultúrája az egyén számára létszerűen adva van. Társadalmi közérzetét, mindennapi életvitelét, életmódját közvetlenül befolyásoló feltételrendszer. Elsajátításában a mindennapi élet tapasztalategyüttese éppúgy fontos szerepet játszik, mint az intézményi szocializáció, a családi emlékezet. Az ott élt idő meghatározóan fontos a helyi kultúrához kötődésben. Egészen más például egy több évszázados generációs folyamatosságot élő kőszegi család helyi kulturális gazdagsága, mint adott esetben egy első generációs budapesti, aki jószerevel azt sem tudja, melyik kerületben lakik. A helyi kultúra egyik legvonzóbb sajátossága, hogy az egyén által talán a legátfogóbban formálható, közvetlensége, elevenisége okán.

Nézzük most az elmondottakat táblázatba rendszerezve:

Kultúraszintek	Jellemzők	Kapcsolatok jellege
1. Európai kultúra	Kötelező, morális kiállás	Norma és értékrend, etnosz, életvitel-szabályozó normák
2. Nemzeti kultúra	Kötelező, értékválasztás	Érzelmi, gazdasági, politikai
3. Megyei - regionális kultúra	Kötelező	Bürokratikus
4. Kistérségi kultúra	Önkéntes, látens	Mentális
5. Helyi kultúra	Kötelező, átélhető	Létszerű

A kistérségek identitásával összefüggő kulturális-közművelődési sajátosságok

1. Hívószó

Annak a „szignálnak” az érzékelése, melynek elhangzása után a kívülállónak mintegy „beugrik” az adott térség, az ott élők pedig általában büszkén vállalják azt. Például: Biharország, Zobor-vidék, Csepel-sziget stb.

2. Emblematikusság

A „közös nevező” kifejezője, mely mintegy mentális, szimbolikus és érzelmi sűrűtménye a kistérségnek. Ez lehet néprajzi, munkamegosztási - termelési, történelmi, termékek által hordozott embléma. Ez napjainkra vizuálisan (viselet, műtárgy, eszköz stb.), vagy szájhagyományban illetve népzeneben jórészt letisztult. (Például: nyugati palócság, mézszegítés, jászok, gyékényező, pákászok...)

3. A kistérséget összefűző „közös nevező” (azonosság) bemutatása, úgymint:

- Gazdasági - infrastrukturális (kohászat, autógyár, bánya, gyógyfürdők)
- Földrajzi egység (tájszervező hegység, folyó, medence, láp, hasonlók)
- Társadalmi, nemzeti - etnikai, etnográfiai, egyéb
- Érzelmi, szimbolikus
- Művelődéstörténeti, irodalmi, zenei, művészeti és népi hagyományok
- Közigazgatási (város és vidéke, országgyűlési választókeretek, statisztikai, volt járási)
- Intézményes kezdeményezés (szövetségek, közművelődési intézmények által szervezett stb.)

E „közös nevezők” érzékelése, bemutatása lesz a későbbiekben a rendszer gerince, a kistérségek kulturális azonosságát bemutató modell, morfológia középpontja. Külön érdekesség lesz, hogy vajon a kistérségek összetartozásában mely alkotóelem lesz domináns, kimutatható és melyik elenyésző.

4. A kistérséget reprezentáló dokumentumok (azok másolatának) összegyűjtése

Itt mindazok a szerződések, együttműködési megállapodások, szándéknyilatkozatok, a gazdasági társulások dokumentációja, pályázati (projekt) anyagok, valamint egyéb kiadványok feldolgozandók, melyek a kistérségi együttműködés tartalmára és formájára, azok kodifikálására illetve minőségére utalnak.

5. A kistérségi „közös nevező” hatásának érzékelése az adott településen

A kistérség együttműködési érzékenységének egészen kivételes mérése valósul meg az itt beérkező adatok által. Itt kell értékelni a kistérségi összetartozás minőségét a vizsgált településen; valamint a kulturális azonosság katalizátor szerepének a megnyilvánulásait vagy hiányosságát (tudnak egymásról, számon tartják a kistérségben történeteket, visszahat a kistérségi azonosság a település mindennapjaira, avagy nem stb.).

6. A kistérség kulturális identitásán alapuló, arra felvezető programok, események, funkciók

Itt bőséggel lehet felsorolni a legkülönbözőbb műfajú programokat, melyek éppúgy érintik a térség idegenforgalmát, mint a közművelődési, sport- és egyéb jellemzőit: nemzetiségi találkozók, falunapok, kulturális túrák, hagyományápoló bemutatók, iskolán kívüli képzések, várjátékok, népszokások, egyházi ünnepek, zárandoklatok, búcsúk, térségi bemutatók... A felsorolás az összegyűjtött tapasztalatok alapján tipizálható lesz, akár

mint a későbbi kistérségi közművelődési szakfeladatot ellátó személy, intézmény törvényben kodifikálható feladata, vagy mint a kistérségi szerepkörben ellátandó tevékenységek köre, a korábban kidolgozott stratégiai modell általános keretének konkrét tartalma.

A kistérségi szinten szervezhető és tervezhető közművelődési tevékenységek

Jelen tanulmányunkban alapvetően a korábban összefoglalt közművelődési tevékenységekre és szolgáltatásokra koncentrálnunk. A stratégiai tervezés helyzetelemző részében azonban megkerülhetetlen feladat a térség közkulturális adottságainak felmérése is.

A közművelődési tevékenységek és szolgáltatások közül az alábbi területek kistérségi ellátása indokolt és lehetséges:

- Szakmai információs rendszer és adatbázis összeállítása, működtetése
- A munkaerő-piaci helyzetet javító felnőttképzések, programok indítása a közművelődési intézmények rendszerszerű bevonásával
- A kistérség hátrányos helyzetét javító pályázatokhoz, programokhoz való csatlakozás (esélyegyenlőtlenség csökkentése, kulturális turizmus, kulturális utak kialakítása, fejlesztése)
- A kistérségben hagyományos vagy hagyományt teremtő programok szervezése
- Szakemberek közös alkalmazása a kistérségeken
- Szakmai napok, továbbképzések szervezése

➤ A kistérségi szolgáltatásokat elősegítő infrastruktúra kialakítása

(pl. hordozható színpad, közlekedési eszköz, számítógépes hálózat stb., közös fenntartás és működtetés)

- Közösségfejlesztő programok megvalósítása
- Kulturális stratégia készítése

Az itt felsorolt példák részint hagyományosan működnek a kistérségekben, részint az operatív programok preferenciáihoz alkalmazkodó kezdeményezések. Természetesen a helyben lakók igénye, kreativitása, ötletgazdagsága árnyalhatja ezt a „kínálati listát”.

A legfontosabb követelmények a kistérségi közművelődési stratégia tervezésben:

- a rendszerszemlélet (PCM-módszertan) érvényesülése, a cél és a kötelezettségek pontos meghatározása,
- az elmélyült, pontos helyzetelemzés,
- a beavatkozások (fejlesztendő tevékenységek) szakszerű megfogalmazása,
- a pontosan ellenőrizhető indikátorok rögzítése,
- az eredmények és a hatások bemutatása,
- a várható gazdasági következmények, munkahelyteremtés számszerű kimutatása.

(Az természetesen nem véletlen egybeesés, hogy a rendszerbe foglalt stratégiai követelmények gyakorlatilag egybeesnek az „uniós pályázati kiírásokban” egzakt módon megfogalmazott elvárásokkal.)